

В Україні діє 4 професійно-технічних училища соціальної реабілітації (з них одне знаходиться в Харкові). У ці заклади за постановою суду направляються неповнолітні, що скоїли злочин у віці від 14 до 18 років. Діє три спеціалізовані школи соціальної реабілітації для підлітків у віці від 11 до 14 років, що скоїли злочин і позбавлені волі за постановою суду [4, с.109-110]. Одна з них відкрита у Харкові. Сьогодні в цій школі соціальної терапії знаходиться 60 підлітків, хоча розрахована вона на 250 чоловік.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже особливості організації соціально-педагогічної діяльності з неповнолітніми правопорушниками в Україні знаходять своє відбиття у провідних суб'єктах, меті, завданнях, змісті, формах та методах зазначеної діяльності. До перспективної тематики подальшого наукового пошуку можна віднести питання порівняльного аналізу змісту соціально-

педагогічної діяльності з неповнолітніми правопорушниками в Україні та провідних країнах світу.

Список використаних джерел:

1. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. / А.Н. Леонтьев // М.: Политиздат, 1977. - 304 с.
2. Меликсетян А.С. Социальные причины аморального поведения несовершеннолетних / А.С. Меликсетян // Советская педагогика. - 1991. - №4. - С.75-80.
3. Оржехівська В.М. Соціально-педагогічні основи профілактики правопорушень важковиховуваних учнів: Дис... д-ра пед. наук: 13.00.01. / В.М. Оржехівська // - К., 1995. - 440 с.
4. Соціально-педагогічні аспекти роботи з дітьми групи ризику. Матеріали з досвіду роботи Центру допомоги дітям "Жайворонок". - Х., 2000. - 160с.
5. Фельдштейн Д.И. Психологические аспекты изучения современного подростка / Д.И. Фельдштейн // Вопросы психологии. - 1983. - №1. - С.33-41.

УДК 37.033 + 372.4

Н.М. Смоляннюк

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ (ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст.) У СУЧАСНІЙ ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ

Анотація. У даній статті, на основі аналізу архівних матеріалів другої половини ХХ століття та педагогічних джерел висвітлено значення педагогічного досвіду організації природничої освіти молодших школярів у сучасній практиці.

Ключові слова: педагогічний досвід, природнича освіта, молодші школярі.

In this article, on the basis of the archive materials of the second half of the XX century and pedagogical literature, opened the meaning of pedagogical experience in organization nature studying in junior school.

The carried out theoretical analysis of the contents of normative and legal documents on primary education of numerous materials of periodical publications, modern works in pedagogics made it possible to come the conclusion that those questions, which had been examined and solved by the educational specialists during the second part of the twentieth century, are still the most actual questions of the contemporary natural education in primary school.

In connection with this the theoretical propositions and practical working-outs experience of organization of junior pupils natural education in Ukrainian's schools of general education of the second part of the 20-th century should be creatively comprehended and realized in the modern conditions for improvement optimization of teaching and educational process of primary school.

It is determined that the basic directions of using theoretical working-out and practical experience of primary natural education of the past can be such as: providing of the material, teaching scientific and methodological basis of natural education; keeping the demands of succession and continuity of natural education; constant accounting of kindred of a junior pupil with natural surroundings; expansion of variation components of primary schools' educational plans at the expense of introduction of optional courses of natural history; using of organization forms, methods and different means of natural education, directed to the making more active teaching and cognitive pupils' activities, their self-independence and creative work; taking into account both positive and negative experience of school natural education of the previous years; reinforcement of the demands to the personality of a teacher of natural history.

Key words: pedagogical experience, nature studying, junior school.

Постановка проблеми: На даному етапі розвитку початкової освіти головним завданням залишається всебічний розвиток особистості. Для учнів початкової школи надзвичайно велике значення має якісне засвоєння змісту природничої освіти. Від успішності засвоєння природничих знань здобутих у початковій школі залежатиме успішність навчання у середніх та старших класах. Адже, саме знання природничого циклу, засвоєні молодшими школярами ляжуть в основу вивчення, у подальшому, таких дисциплін, як біологія, хімія, фізика та географія.

Одним із шляхів реалізації головного завдання сучасної початкової освіти є звернення до безцінного досвіду великих вчених та педагогів минулого. Виникає необхідність осмислити та проаналізувати історико-педагогічний досвід здійснення природничої освіти молодших школярів.

Особливими здобутками у галузі початкової природничої відзначився період другої половини ХХ століття.

Аналіз актуальних досліджень свідчить про те, що питанням розвитку природничої освіти присвячені дослідження сучасних учених (Н.Борисенко, Л.Гуцал, М.Караванська, В.Левашова, О.Норкіна, Т.Собченко, Л.Старикова, Н.Щокіна) та концепції вчених і педагогів досліджуваного періоду (В.Горощенко, П.Завітаєв, І.Зверев, З.Клепініна, Н.Коваль, В.Кузнецова, Л.Мельчаков, Л.Нарочна, А.Низова, В.Онищук, В.Пакулова, В.Перекалова, А.Плешаков, Л.Хітяєва).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми: Теоретичні положення та практичні доробки, досвід організації природничої освіти молодших учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України другої половини ХХ століття можуть бути творчо осмислені й реалізовані в сучасних умовах для вдосконалення й оптимізації навчально-виховного процесу початкової школи.

Мета статті: розглянути шляхи та обґрунтувати доцільність використання позитивного педагогічного досвіду (другої половини ХХ століття) в освітній практиці сучасних загальноосвітніх шкіл.

Виклад основного матеріалу.

З метою удосконалення й оптимізації навчально-виховного процесу початкової школи ми визначили основні напрями використання теоретичного доробку та практичного досвіду початкової природничої освіти минулого. Вважаємо, що вони можуть бути наступні:

1. Забезпечення матеріальної (наявність й обладнання кабінетів з природознавства, організація «кутків живої природи» тощо) та навчальної, науково-методичної (розробка авторських навчальних програм, підручників, робочих зошитів, щоденників спостережень, навчальних посібників для вчителів) бази природничої освіти.

Необхідно зазначити, що протягом 1950-1980 років матеріальне, навчальне й науково-методичне забезпечення було на досить високому рівні. Разом з тим у 1990-ті роки

відбулось його значне погіршення, що було зумовлено трансформаційними змінами в суспільстві, економічним спадом у країні.

На жаль, у зв'язку із соціально-економічними умовами такий стан матеріальної, навчальної, науково-методичної бази зберігається й до сьогодні: у багатьох школах немає «кутків живої природи», вони недостатньо забезпечуються підручниками й навчальними посібниками. Водночас матеріальне й навчальне забезпечення залишається одним із найважливіших факторів ефективної організації природничої освіти в початковій школі й без належної матеріальної та початкової бази неможливе успішне засвоєння учнями природничих знань.

2. Дотримання вимог наступності й безперервності освіти – від дошкільної ланки до повної загальної освіти. Це зумовлено тим, що для формування культури взаємин із навколишнім світом закладання основ природничих знань, виховання любові до природи повинно розпочинатися ще з раннього дитинства.

Слід підкреслити, що на сучасному етапі вихователі, учителі й батьки намагаються дотримуватися вимог наступності та безперервності в організації природничої освіти, й діти приходять до школи з певним запасом природничих знань. Проте не всі молодші школярі мають достатні знання про навколишній світ, що зумовлено недостатньою педагогічною культурою батьків, недостатнім урахуванням вихователями і вчителями вікових та індивідуальних особливостей дітей. Подолання цієї проблеми буде сприяти використанню досвіду організації початкової природничої освіти досліджуваного періоду.

3. Постійне врахування спорідненості молодшого школяра з природним середовищем, що передбачає проведення екскурсій, спостережень, організацію самостійної роботи дітей на природі, залучення їх до природоохоронної діяльності тощо.

Необхідно зазначити, що багато вчителів і науковців протягом другої половини ХХ століття підкреслювали важливість урахування зв'язку молодшого школяра з природою, необхідність проведення різних спостережень, екскурсій, дослідів.

Це питання є актуальним і сьогодні. Учителі прагнуть широко залучати учнів до природоохоронної діяльності; навчальними програмами з природничих дисциплін передбачено проведення різноманітних екскурсій, спостережень, самостійних робіт.

Разом з тим доводиться констатувати, що у практиці школи екскурсії, фенологічні спостереження, на жаль, не мають того значення, яке надавалося в педагогіці минулого. Отже, необхідно актуалізувати досвід минулого в організації спілкування молодшого школяра з природним середовищем, завдяки якому діти будуть мати можливість краще пізнати природу, виробити активну позицію щодо навколишньої дійсності, що стане основою їх продуктивної діяльності в майбутньому.

4. Розширення варіативного складника навчальних планів початкової школи за рахунок уведення факультативних занять з питань природознавства, присвячених екології, астрономії, сільському господарству тощо.

Слід підкреслити, що протягом другої половини ХХ століття навчальними планами і програмами передбачались різні факультативні заняття (переважно з екології та сільського господарства), організовувалась різноманітна дослідницька діяльність молодших школярів.

У сучасних школах факультативні заняття з питань природознавства не мають значного поширення, проте їх уведення є важливим для міцного запам'ятовування навчального матеріалу, розширення світогляду дітей, екологічного виховання, залучення учнів до природоохоронної діяльності.

5. Використання організаційних форм, методів, засобів природничої освіти, спрямованих на активізацію навча-

льно-пізнавальної діяльності школярів, їхньої самостійності та творчості.

Зазначимо, що найголовнішою ланкою в навчально-виховній роботі був й залишився урок як основна форма навчання. Під час вивчення природничого матеріалу велика увага надається предметним урокам, що спрямовані на ознайомлення молодших школярів із природними об'єктами і явищами на основі дослідницьких методів, посилення ролі самостійної роботи учнів у визначенні істотних ознак природних об'єктів.

Видатний науковець М.Скаткін зазначав, що в побудові й проведенні уроків природознавства мають реалізовуватися загальні вимоги до уроку. Педагог виділяв такі типи уроків: вступні уроки, уроки ознайомлення з новим матеріалом, уроки вироблення вмінь і навичок, уроки повторення й узагальнення, уроки змішаного типу (комбіновані) [5].

Окрім цього, протягом навчального року вчитель повинен організувати різноманітну позакласну природознавчу роботу з молодшими школярами, що за своїм змістом має бути пов'язана з основними навчальними темами. Важливе значення для опанування знань і вмінь природничого характеру мають екскурсії, під час яких предмети та явища розглядаються у природних умовах.

Програмами визначено мінімум обов'язкових екскурсій, необхідних для вивчення кожної теми. Вчитель може вносити зміни в тематику екскурсій, якщо вони забезпечують достатнє опрацювання відповідного розділу програм.

Як відзначалося вище, хоча сучасними навчальними програмами з природничих дисциплін і передбачається проведення систематичних уроків серед природи, водночас доводиться констатувати, що у практиці школи екскурсії, фенологічні спостереження, на жаль, не мають того значення, яке надавалося в педагогіці минулого. Те, що в сучасній природничій освіті безпосередні спостереження й екскурсії посідають другорядне місце, багато в чому зумовлено насиченістю навчальних програм значною кількістю освітньо-виховних завдань, розв'язання яких майже не залишає часу для спілкування й спостереження дітей за природою.

З огляду на це вважаємо, що відновлення практики ведення екскурсій у початковій школі відіграло б важливу роль для розвитку спостережливості, самостійності учнів молодших класів.

Досить актуальним для сучасної природничої освіти є використання досвіду організації трудової діяльності, в ході якої дитина постійно вступає у взаємини з навколишнім середовищем. Молодші школярі виконували різноманітні види робіт (сільськогосподарські роботи та досліді на пришкольній ділянці, робота в «кутках живої природи», шкільних музеях, під час краєзнавчих експедицій, допомога в колгоспах, на підприємствах тощо). Характер праці з її позитивними або негативними наслідками для природи прямо чи опосередковано впливав на розвиток особистості, її свідомість і поведінку.

З огляду на це надто важливим є залучення дітей до повсякденної праці, яка має природничу спрямованість, наприклад, поливання рослин, годування тварин, озеленення приміщення кабінетів, шкільної території, догляд за рослинами на ній, надання допомоги вчителю у підготовці наочних посібників для уроку тощо.

Таким чином, для сучасної школи не втратили цінності та широко використовуються такі форми організації навчання, як: урок, екскурсії (уроки серед природи), самостійна домашня робота учнів. Слід зазначити також, що самостійна домашня робота учнів, їхні спостереження, практичні роботи тісно взаємопов'язані між собою, оскільки поєднуються та доповнюють одне одного, вони створюють сприятливі умови для навчання молодших школярів.

Отже, серед форм і методів навчання природничим дисциплінам особливої уваги заслуговують: проведення предметних уроків на основі методів проблемного навчання із

застосуванням різноманітних дослідів, спостережень, практичних робіт, демонстрації природних об'єктів, залучення художньо-естетичних елементів; організація змістовних екскурсій і походів, що дозволяє учням безпосередньо познайомитися з предметами вивчення, прищепити відповідальне та дбайливе ставлення до природи, виховувати любов до рідного краю; посилення ролі самостійної роботи учнів у здобутті знань, набутті природознавчого досвіду; залучення до процесу вивчення предметів природничого циклу засобів розвитку пізнавальної активності молодших школярів.

Окрім цього, учитель-природознавець повинен добре знати і застосовувати різноманітні засоби навчання, особливо технічні засоби навчання, що допомагають унаочнювати навчально-пізнавальний процес, сприяють підвищенню зацікавленості школярів у пізнанні, а також полегшують їхнє запам'ятовування нового матеріалу.

6. Урахування як позитивного, так і негативного досвіду шкільної природничої освіти попередніх років.

Серед позитивних елементів у організації природничої освіти у другій половині ХХ століття слід виділити такі: популяризація на сторінках періодичної преси необхідності вивчення молодшими учнями природознавства як засобу всебічного розвитку особистості, ідей видатних представників педагогічної думки минулого про цілісність і різноманітність природи, єдність людини з навколишнім світом; застосування різних підходів до реалізації природничої освіти (міждисциплінарного, проблемного, екологічного, етнографічного, краєзнавчого); розробка і використання нових організаційних форм, методів і засобів здійснення природничої освіти в початковій школі тощо. Урахування цього досвіду сприятиме більш ефективній організації вивчення природничих дисциплін у початковій школі.

Проте в педагогічній пресі, на засіданнях педагогічних рад, методичних об'єднань наголошувалося на певних недоліках, труднощах у організації природничої освіти, а саме [1-4; 6-11]:

- недостатня сформованість у дітей уміння виокремлювати характерні риси об'єкту, встановлювати й пояснити найпростіші зв'язки. Наприклад, у статті Л.Стасенко зазначається: «Учні не завжди ставлять перед проблемою «А чому саме так?». Не змушують замислитися й самостійно або хоча б за допомогою вчителя знайти відповідь на поставлене запитання. Частіше все подається в готовому вигляді» [6]. Окрім цього, дітей недостатньо вчили свідомо, цілеспрямовано вдивлятися в об'єкти, виокремлювати ознаки, за якими учні дізнаються про об'єкти, знаходити їх спільні та відмінні риси;

- кожне явище, поняття, що розглядалися на уроках, вивчалися ізольовано, без зв'язку з іншими явищами;

- проведення екскурсій на недостатньо високому методичному рівні, внаслідок чого діти сприймали її як веселу прогулянку, як день, проведений без навчання;

- одноманітність методичних прийомів, описовий характер уроку без достатнього пояснення сутності природних явищ;

- недостатнє використання можливостей для організації різноманітних самостійних, практичних робіт учнів. Відомий педагог А.Низова зауважувала: «Замість того, щоб поставити дітей у стан маленьких дослідників, учителі навіть виготовлений ними роздатковий матеріал не використовують із указаною метою» [2]. Окрім цього, інколи спостерігалась недостатня сформованість в учнів навіть елементарних практичних умінь (вести записи в «Щоденнику спостережень», відмічати погоду);

- неефективна організація позакласної роботи з природознавства (не проводилися заняття гуртка, тематичні свята);

- недостатнє естетичне виховання учнів на уроках природознавства.

Водночас учителям надавалось багато рекомендацій для усунення цих недоліків. Так, для підвищення ефектив-

ності уроків природознавства вчителям радили спрямовувати свою роботу на вироблення в учнів певних наукових понять, доступних віку дітей, формування практичних навичок, розвиток спостережливості дітей, здатності встановлювати найпростіші взаємозв'язки, виокремлення загальних закономірностей, розвиток естетичного смаку тощо [6;7;8;9]. Для того щоб підвищити методичний рівень екскурсій, необхідно було для кожної з них розробляти конкретні практичні роботи, завдання для спостереження живої та неживої природи, збору колекції, звітної, творчої роботи [2].

7. Посилення вимог до особистості вчителя-природознавця.

Як зазначалось вище, до особистості вчителя-природознавця протягом досліджуваного періоду висувались серйозні вимоги відносно якості його знань, сформованості вмінь і навичок, особистісних якостей тощо. Водночас організувалась різноманітна діяльність з підготовки вчителя до викладання природничих дисциплін у початковій школі. Зазначимо, що хоча різні вимоги до вчителя ставилися протягом усіх досліджуваних етапів другої половини ХХ століття, але всі ці вимоги та вказівки до підготовки вчителя не втратили значення й сьогодні, хоча й значно розширилися. Зараз від учителя вимагають не лише передачі необхідних природничих знань, формування вмінь і культури взаємин із навколишнім світом, але й організації занять на основі гуманізму, взаємозв'язку живої та неживої природи, глибокого врахування вікових та індивідуальних можливостей учнів, створення умов для їх подальшого саморозвитку. Водночас значно розширилась кількість форм, методів і засобів навчання, які вчитель має знати, обирати і використовувати в навчальному процесі. Усе це вимагає більш глибокої, різноманітної підготовки вчителя, яка включає, зокрема, вивчення історичного досвіду щодо організації природничої освіти.

Необхідно зазначити, що у другій половині ХХ століття видавалось багато загальнопедагогічних і спеціальних газет і журналів, що містили матеріал, який характеризував стан системи освіти в країні, зокрема початкової освіти, основні течії педагогічної думки. Ці видання також висвітлювали питання організаційних форм, методів, засобів навчання, особливості побудови програм природничих дисциплін, різні актуальні проблеми організації природничої освіти (наприклад, підвищення ефективності уроків природознавства, використання нових видів, технологій навчання). На допомогу вчителю в періодичних виданнях надавалось календарне планування уроків, плани-конспекти певних уроків та інший теоретичний і практичний матеріал для проведення занять.

Висновки: Отже, теорія та досвід організації початкової природничої освіти в досліджуваній період має велике значення для сучасної школи: на сьогодні актуальними залишаються тогочасні положення про вимоги до змісту природничої освіти, підготовку вчителя, використання різноманітних засобів, організаційних форм, методів навчання, що забезпечують активізацію навчально-пізнавальної діяльності молодших учнів, сприяють розвитку їхніх розумових здібностей, практичних умінь і навичок, підвищують рівень самостійності, творчості, якість засвоєння навчального матеріалу тощо. Критичне засвоєння спадщини попередніх поколінь учених і педагогів, використання їхніх кращих надбань у сучасній освітній практиці, безперечно, відіграє важливу роль у подальшому підвищенні ефективності роботи школи взагалі та в галузі викладання природничих дисциплін зокрема.

Список використаних джерел:

1. Воронская Т.Ф. Повышение эффективности уроков природоведения / Т.Ф.Воронская // Начальная школа. – 1982. - № 8. – С. 35-36.
2. Низова А.М. Задачи природоведения в новом учебном году / А.М.Низова // Начальная школа. – 1966. - № 10. – С. 46-49.

3. Плешаков А.А. Раскрытие экологических связей на уроках природоведения / А.А.Плешаков // Начальная школа. – 1988. - № 9. – С. 35-42.
 4. Постникова Е.А. Приемы логического мышления при проведении наблюдений на уроках природоведения / Е.А.Постникова // Начальная школа. – 1991. - № 1. – С. 32-34.
 5. Скаткін М.М. Методика викладання природознавства в початковій школі: [посібник для вчителів] / М.М.Скаткін. — К.: Радянська школа, 1953. — 227 с.
 6. Стасенко Л.Н. Недостатки в преподавании природоведения / Л.Н.Стасенко // Начальная школа. – 1968. - № 6. – С. 39-41.
- Матеріали шкільної документації, засідань педагогічних рад**
1. Бурковець С. Формування в учнів учбових умінь: Засідання педагогічної ради / ЗОШ № 17. – Протокол № 3 від 14 листопада 1997 року. – Харків, 1997.
 2. Пути формирования познавательной активности, самостоятельности учащихся на основе репродуктивной и творческой активности на уроках и во внеурочное время: Заседание педагогического совета / СШ № 17. – Протокол № 3 от 9 ноября 1987 года. – Харьков, 1987.
 3. Філоненко Н. Агестаційні матеріали вчителя початкової шкільної ЗОШ І-ІІІ ступенів № 1 м. Переяслава-Хмельницького. – Переяслав-Хмельницький, 1999.
 4. Шелест Т. З досвіду роботи вчителя початкових класів ЗОШ І ступеня № 6 м. Переяслава-Хмельницького. – Переяслав-Хмельницький, 1999.
 5. Щербак Г. З досвіду організації різних видів самостійної роботи на уроках: Засідання педагогічної ради середньої школи (Проблеми, пошуки, методичні знахідки вчителів початкової школи 1995-1996 навчального року) / СШ № 17. – Пр. № 3 від 9 січня 1996 р. – Х., 1996.

УДК 37.033

С. Соломіна, А. Попова,

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ПОДОЛАННЯ МОВЛЕННЄВИХ БАР'ЄРІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВНЗ

Анотація. У статті автори доводять, що процес оволодіння іноземною мовою є складним процесом, що насичений мовленнєвими бар'єрами. Мовленнєвий бар'єр визначається як складне педагогічне явище, що перешкоджає, стримує, знижує ефективність і успішність педагогічного процесу, тобто виконує негативні функції. Авторами доведено, що мовленнєві бар'єри потребують подолання. У статті зазначено увагу на тому, що подолання мовленнєвого бар'єру зумовлює розвиток особистості того, хто його долає. З-поміж методів і прийомів, що можуть бути використані викладачем на заняттях з іноземної мови для подолання мовленнєвих бар'єрів автори детально характеризують такі: методи візуальної підтримки і формування навичок техніки читання текстів, когнітивні методи мовної підтримки і відповідні прийоми: "включення" в мову (input), "місток-підказка" (bridging / prompting), "переключення коду" (code-switching).

Ключові слова: мовленнєвий бар'єр, вивчення іноземних мов, методи і прийоми подолання мовленнєвих бар'єрів.

Solomina S., Popova A. Methods of Speech Barriers Overcoming at English Classes at Higher Educational Institution.

The authors claim that in the course of students' educational activity they have the states interfering full manifestation of the personality, reducing their activity, interfering their creative self-expression. The authors consider as such states as barriers. The researchers analyze the reasons causing barriers in the course of their training. For example, weak informative motivation, unavailability to independent activity, deficiency of imagination, imperfection of processes of perception and thinking, a low self-assessment, existence of certain traits of character, temperament, indecision, emotional instability, lack of skills of self-checking and introspection, the weak organization of process of training etc. On the basis of the literature analysis, it is proved that for the first time the concept "pedagogical barrier" was introduced into scientific circulation by the researcher L. Yaroslavskaya. It is defined as a difficult multidimensional pedagogical phenomenon caused by factors of internal and external character and it is inherited by all subjects of teaching and educational process which in a result interferes, constrains, reduces the efficiency and success of this process. The authors support the definition of a pedagogical barrier initiated by I. Glazkova. Thus, the pedagogical barrier, on the one hand, is a difficult pedagogical phenomenon which interferes, constrains, reduces the efficiency and success of pedagogical process (negative functions), and on the other - the means stimulating, inducing, raising the efficiency of subjects' activity of pedagogical process (positive functions) by its overcoming. The aim of the research is systematization of methods which can be used for overcoming of speech barriers in the course of learning of foreign language at the English classes at higher educational institutions. The authors proved that speech barriers demanded overcoming. In article the authors pay special attention to the fact that overcoming of a speech barrier causes development of the identity of the one who overcomes them. Among methods which can be used by a teacher at foreign language classes for overcoming of speech barriers, the authors in details characterize the following: methods of visual support and formation of skills of equipment of texts reading, cognitive methods of language support and corresponding receptions: "inclusion" in language (input), "bridge help" (bridging/prompting), "code switching" (code-switching).

Key words: speech barrier, learning of foreign languages, methods of speech barriers overcoming.

Постановка проблеми. Практика викладання іноземних мов показує, що в процесі навчальної діяльності студентів у них виникають стани, що перешкоджають повноцінному прояву особистості, знижують її активність, перешкоджають творчому самовираженню. Такими станами є бар'єри, що виникають в процесі освітньої діяльності. Найчастіше причинами, що викликають бар'єри в процесі навчання є слабка пізнавальна мотивація, неготовність до самостійної діяльності, дефіцит уяви, недосконалість процесів сприйняття і мислення, низька самооцінка, наявність певних рис характеру, темпераменту, нерішучість, емоційна нестійкість, відсутність навичок самоконтролю і самоаналізу, слабка організація процесу навчання тощо.

Аналіз останніх публікацій. Аналіз літератури дозволяє стверджувати, що вперше поняття "педагогічний бар'єр" введено в науковий обіг дослідницею Л. Ярославською, яка визначає його як складне багатоспектрне педагогічне явище, що викликане факторами внутрішнього й зовнішнього характеру та притаманне всім суб'єктам навчально-виховного процесу, яке в результаті перешкоджає, стримує, знижує ефективність і успішність цього процесу [5]. У контексті дослідження, дотримуюсь визначення педагогічного бар'єру за І. Глазковою, який, з

одного боку, є складним педагогічним явищем, що перешкоджає, стримує, знижує ефективність і успішність педагогічного процесу (негативні функції), а з іншого – засобом, що стимулює, спонукає, підвищує ефективність діяльності суб'єктів педагогічного процесу (позитивні функції) шляхом його подолання [1].

Мета нашого дослідження полягає в систематизації методів і прийомів, що можуть бути використаними для подолання мовленнєвих бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови у немовному вищому навчальному закладі. При цьому ми розглядаємо мовленнєвий бар'єр як явище, якому притаманні негативні функції.

До вищевказаних методів відносимо: методи візуальної підтримки і формування навичок техніки читання текстів, когнітивні методи мовної підтримки і відповідні прийоми: "включення" в мову (input), "місток-підказка" (bridging / prompting), "переключення коду" (code-switching).

Метод візуальної підтримки (visual support) передбачає використання наочності у викладанні іноземної мови для: презентації та семантизації лексичного та граматичного матеріалу, формування умінь всіх видів мовленнєвої діяльності, засвоєння культури народу, і, звичайно, для